

Handläggare
Sigita Jogminaite
Telefon: 08-50825194**Till**
Socialnämnden
2025-04-22

Remiss av Administrativa sanktioner i socialförsäkringen

Svar på remiss från kommunstyrelsen, Dnr KS 2025/145

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden godkänner detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Sammanfattning

Socialdepartementet gav den 5 april 2024 den dåvarande kammarrättslagmannen i uppdrag att biträda departementet med att se över 2021 års bidragsbrottsutrednings (S 2021:03) förslag om ett administrativt sanktionssystem och förslag om en bidragsspärr. I uppdraget ingår också att lämna förslag om att inrätta en särskild avgränsad verksamhet för utredning av bidragsbrott vid Försäkringskassan.

Förslagen innebär att försäkringskassan får rätt att besluta om sanktionsavgifter när en person lämnar oriktiga uppgifter eller inte anmäler förändringar som påverkar ersättning och kan besluta om avstängning från vissa socialförsäkringsförmåner (bidragsspärr) vid upprepade eller allvarliga överträdelser. Pensionsmyndigheten får samma befogenheter som Försäkringskassan, men inom de pensionsrelaterade ersättningarna, såsom bostadstillägg och garantipension.

Förvaltningen lyfter att införandet av sanktionsavgifter och avstängning från en förmån i socialförsäkringsbalken kan påverka andra myndigheter indirekt samt få en avskräckande effekt då personer av rädsla för att lämna fel uppgifter kan avstå från att söka förmåner och stöd som de är berättigade till.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på kommunstyrelsens remiss av *Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)*.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har till socialnämnden remitterat ärendet *Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)*. Övriga remissinstanser är stadsledningskontoret och äldre- och socialnämnden.

Ärendet

Socialdepartementet gav den 5 april 2024 den dåvarande kammarrättslagmannen i uppdrag att biträda departementet med att se över 2021 års bidragsbrottsutrednings (S 2021:03) förslag om ett administrativt sanktionssystem och förslag om en bidragsspärr. I uppdraget ingår också att lämna förslag om att inrätta en särskild avgränsad verksamhet för utredning av bidragsbrott vid Försäkringskassan.

I denna promemoria redovisas den del av uppdraget som gäller administrativt sanktionssystem och bidragsspärr i socialförsäkringens förmåner. Ytterligare delredovisning kommer att ske senast den 1 november 2025. Uppdraget ska slutredovisas senast den 2 mars 2026.

Promemorian innehåller en delredovisning med förslag på hur sanktionsavgifter och bidragsspärr kan utformas i socialförsäkringen för att minska felaktiga utbetalningar och bekämpa bidragsbrott. Utredningen föreslår bland annat:

- Sanktionsavgifter i socialförsäkringen och hur personer ska kunna stängas av från socialförsäkringens förmåner under en viss tid för att skydda försäkringen.
- Genom att införa ett system för administrativa sanktioner ska en sanktionsavgift kunna ges till dem vars felaktiga ersättning krävs tillbaka.
- En avstängning från en förmån föreslås kunna beslutas av Försäkringskassan och av Pensionsmyndigheten. En avstängning föreslås kunna gälla mellan tre månader och tre år.

Sanktionsavgifter

Personer som lämnar oriktiga uppgifter eller underlåter att anmäla ändrade förhållanden, vilket leder till felaktiga utbetalningar, ska kunna påföras en sanktionsavgift. Avgiften föreslås vara 25 procent av det återkrävda beloppet, med ett fastställt minimi- och maximibelopp. Det ska finnas möjlighet till helt eller delvis nedsättning av avgiften om den bedöms vara oskälig.

Avstängning från förmåner (bidragsspärr)

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten ska kunna besluta om avstängning från en specifik förmån för individer som medvetet eller av vårdslöshet försöker utnyttja socialförsäkringen felaktigt. Avstängningsperioden föreslås vara mellan tre månader och tre år.

Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen och misstänkta bidragsbrott är stor. Syftet med de förslag som lämnas är att effektivisera arbetet med att bekämpa bidragsbrott och motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Förslagen ska vara kostnadseffektiva och rättssäkra. Utredningens bedömning är att även om förslagen medför investeringskostnader och löpande förvaltningskostnader är dessa kostnader rimliga när de ställs i relation till vad som uppnås genom förslagen.

Administrativa sanktioner är en del av en bredare strategi som inkluderar ökat informationsutbyte mellan myndigheter och krav på samverkan. Effekten beror på hur förslagen tillämpas och hur de påverkar individers beteende.

Förslagen stärker det brottsförebyggande arbetet genom att minska incitamenten att begå bidragsbrott. Utredningen vill uppmärksamma att förslagen inte innebär någon avkriminalisering av bidragsbrottet. Att bidragsbrott inte avkriminaliseras innebär att det även fortsättningsvis kommer att vara möjligt att en enskild döms för ett sådant brott, även om de flesta regelöverträdelser som motsvarar vårdslöst bidragsbrott, ringa bidragsbrott och brott av normalgraden i stället kommer att hanteras i ett administrativt förfarande.

För barn kan förslagen ha negativa effekter om vårdnadshavare drabbas ekonomiskt, men myndigheterna ska beakta barnets bästa vid beslut. Även personer med funktionsnedsättning kan påverkas, men förslagen är utformade för att undvika oproportionerliga konsekvenser. Det införs även möjligheter till nedsättning av avgifter i fall där det skulle vara oskäligt att ta ut full avgift, exempelvis vid särskilda omständigheter som hälsa eller funktionsnedsättning.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom avdelningen för strategi och utveckling. Förvaltningsgruppen har behandlat ärendet den 16 april 2025. Rådet för funktionshinderfrågor har haft möjlighet att behandla ärendet den 16 april 2024.

Jämställdhetsanalys

Förslagen om administrativa sanktioner kommer att träffa både kvinnor och män. Jämställdhetsanalysen visar att fler kvinnor än män får socialförsäkringsersättningar, vilket innebär att en större andel av dem riskerar att drabbas av sanktioner, men män orsakar fler felaktiga utbetalningar. Konsekvenserna för kvinnor respektive män kommer sannolikt vara olika beroende på förmån. Detta beror antagligen på att könsfördelningen mellan kvinnor och män inom de respektive förmånerna kan skilja sig. Dock bedöms förslagen inte ha några generella jämställdhetskonsekvenser.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förslagen är inriktade på hur felaktiga utbetalningar och brott mot välfärdssystemen kan förebyggas och bekämpas. Förvaltningen välkomnar att frågan om hur arbetet mot välfärdsbrott kan stärkas har utretts, men bedömer inte att de föreslagna åtgärderna är den bästa vägen för att komma tillrätta med fusk. Nackdelarna bedöms överväga fördelarna.

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten är de mest direkt berörda, men även kommuner, Arbetsförmedlingen och andra myndigheter samt domstolarna kan påverkas av promemorians förslag.

Betydligt fler personer kan komma att mötas av konsekvenser vid felaktiga utbetalningar jämfört med nuvarande system. Eftersom sanktionsavgiften bygger på strikt ansvar krävs inte att överträdelsen har skett medvetet eller av oaktsamhet. Avstängning från en förmån kan få ingripande konsekvenser, men bestämmelserna syftar till att undvika oskäligen eller oproportionerliga resultat i det enskilda fallet.

Om fler personer får sanktionsavgifter eller avstängs från vissa socialförsäkringsförmåner, kan de behöva vända sig till kommunen för att ansöka om ekonomiska bistånd (försörjningsstöd). Och kommunerna i sin tur kan behöva hantera fler ansökningar om ekonomiskt stöd, vilket kan öka arbetsbelastningen på socialtjänsten. Människor som förlorar ersättning eller får ekonomiska sanktioner kan få svårt att betala hyra, mat och andra grundläggande utgifter. Kommunerna kan behöva öka sitt stöd genom exempelvis skuldrådgivning och bostadssociala insatser. Om fler personer blir beroende av stöd kan det påverka kommunens ekonomi, särskilt om det leder till ökade kostnader för försörjningsstöd eller andra insatser inom socialtjänsten. Kommunerna kan alltså påverkas genom ökad arbetsbörda, ökade kostnader för ekonomiskt bistånd och större sociala utmaningar. Det blir viktigt att anpassa arbetet inom socialtjänsten och samverka mer med statliga myndigheter för att hantera konsekvenserna.

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten förväntas hantera införandet och administrationen av dessa sanktioner. De behöver också anpassa sina system och rutiner för att administrera sanktionerna och säkerställa rättssäker hantering. De har fått i uppdrag att analysera behovet av IT-utveckling, verksamhetsanpassningar och kostnader för att implementera sanktionerna.

Kommuner som redan samverkar med Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen kan behöva justera sina rutiner för att hantera

individer som drabbas av sanktionerna. Det kan krävas ökad och förstärkt samverkan samt informationsutbyte mellan myndigheter för att undvika att personer hamnar i långvarig utsatthet. Arbetsförmedlingen till exempel kan komma bli indirekt berörd eftersom vissa sanktionerade personer kan ha rätt till aktivitetsstöd eller andra ersättningar kopplade till arbetsmarknadspolitiska program och kan påverkas om fler personer behöver stöd för att komma i arbete.

Om individer överklagar beslut om sanktioner kommer det att öka belastningen på förvaltningsdomstolarna. Skatteverket kan också påverkas indirekt på så sätt att de kan behöva hantera eventuella skattefrågor kopplade till återkrav och sanktioner inom socialförsäkringen. Skatteverket kan behöva samverka med Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten samt andra relevanta myndigheter för att säkerställa att de föreslagna sanktionerna tillämpas korrekt och att eventuella återkrav hanteras effektivt.

Dock kan införandet av sanktionsavgifter och bidragsspärr potentiellt få en avskräckande effekt, där vissa personer av rädsla för att göra fel väljer att inte söka förmåner och stöd som de egentligen kan ha rätt till. Minskad tillgång till trygghetssystemet kan särskilt påverka personer med låg administrativ förmåga, exempelvis äldre, personer med kognitiva funktionsnedsättningar eller språksvårigheter som då av rädsla att göra misstag avstår från att ansöka överhuvudtaget.

Förslagen i promemorian syftar till att stärka socialförsäkringssystemets hållbarhet och rättvisa genom att införa tydliga och proportionerliga sanktioner mot felaktiga utbetalningar, samtidigt som hänsyn tas till individers särskilda omständigheter för att säkerställa rättssäkerhet och proportionalitet. Dock finns det risk att sanktionerna uppfattas som för strikta eller oproportionerliga, och då kan det, tvärtom, leda till minskat förtroende för socialförsäkringssystemet. Det skulle vara förödande om vissa personer blir överförsiktiga och osäkra, även om de har goda skäl att ansöka, och tvingas vända sig till försörjningsstöd eftersom de förr eller senare skulle hamna i ekonomisk knipa pga. att de undviker att söka en viss ersättning.

När en vårdnadshavare får en sanktionsavgift eller blir avstängd från en förmån kan det försätta hushållet i en ekonomisk svår situation. Det kan i sin tur innebära att föräldern får svårare att tillgodose barnets behov, vilket innebär att sanktioner indirekt går ut över barnet. Utredningen framhåller att sådana indirekta konsekvenser för barn måste uppmärksammas och beaktas när sanktioner beslutas. Promemorian föreslår att vissa undantag och lättnader ska kunna göras för att förhindra orimliga följder av sanktioner.

Försäkringskassan eller Pensionsmyndigheten ska göra en skälighetsbedömning i varje enskilt fall. Sanktionsavgiften kan sättas ned eller avstås ifrån om det anses vara en oskäligt sträng sanktion eller ett ursäktligt misstag. Myndigheten ska i sin bedömning även väga in om en sanktionsavgift riskerar att drabba ett barn. Den föreslagna bidragsspärren får inte heller användas om den slår orimligt mot en tredje person, till exempel ett barn i hushållet. Promemorian anger att ett beslut om bidragsspärr ska kunna omprövas om det uppstår nya omständigheter som gör spärren oskälig över tid. Dessa möjligheter till undantag understryker vikten av att sanktioner inte upprätthålls på bekostnad av individens eller anhörigas grundläggande trygghet.

Socialförvaltningen ser positivt på att dessa administrativa sanktioner inom socialförsäkringen ska anpassas efter omständigheterna i det enskilda fallet, så att barnets bästa och andra skyddsvärda intressen beaktas. Det är ytterst viktigt att säkerställa att barn som är beroende av de aktuella förmånerna inte oskäligt drabbas genom dessa sanktioner. Även om promemorian föreslår skälighetsbedömningar för att undvika oskäliga konsekvenser för barn, finns det en risk att sådana omständigheter inte alltid upptäcks eller beaktas fullt ut i beslutsprocessen. Likaså med nedsättning av sanktionsavgifter – det kan fortfarande leda till ekonomisk påfrestning på hushållet och barnets levnadsstandard och tillgång till nödvändiga resurser kan påverkas. Det är också viktigt att lyfta den psykosociala påverkan – ekonomiska sanktioner mot en vårdnadshavare kan skapa stress och oro inom familjen, vilket kan påverka barnets psykiska välbefinnande negativt.

Det är därför av yttersta vikt att de föreslagna skälighetsbedömningarna genomförs noggrant och att beslutsfattare är medvetna om de indirekta effekterna som sanktioner kan ha på barn. Därför vill socialförvaltningen förespråka en kontinuerlig uppföljning och utvärdering av sanktionssystemets konsekvenser för barn för att säkerställa att barns bästa alltid sätts i främsta rummet.

Förvaltningen vill också lyfta vikten av att förbättra information och vägledning så att människor förstår hur de ansöker korrekt. Införandet av rådgivning och stöd för personer som är osäkra på sin rätt till ersättning samt säkerställandet att sanktionerna är proportionerliga och inte slår för hårt mot personer som gjort ärliga misstag är också åtgärder som myndigheterna kan överväga för att minska den avskräckande effekten.

Även om utredningen lyfter vikten av att uppmärksamma att förslagen inte innebär någon avkriminalisering av bidragsbrottet så kan förslagen tolkas såsom en viss avkriminalisering, där bidragsbrott av normalgraden och mindre allvarliga fall inte längre

ska anmälas till polisen, utom vid särskilda skäl. Utgångspunkten är att Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten bara ska anmäla misstanke om grovt bidragsbrott.

Förvaltningen förordar att det även fortsättningsvis ska vara de brottsutredande myndigheterna som ska ta hand om bidragsbrotten. Samhällets budskap måste vara att alla brott mot vår välfärd är just brott som ska leda till påföljd som för all annan brottslighet. Polisen är den myndighet som ska ha specialistkunskap för att utreda brott som anmäls. Att polisen i dagsläget saknar resurser och kompetens och därför inte prioriterar bidragsbrott är inget skäl för att överlåta ansvaret på andra myndigheter. Förvaltningens uppfattning är i stället att polisen ska tillföras ökade resurser och prioritera bidragsbrotten.

En annan aspekt som inte får förbises är det signalvärde som en påföljd i form av dagsböter, fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn har. En sanktionsavgift kan inte förväntas ha samma tyngd, särskilt som personer som uppbär ekonomiskt bistånd sannolikt i hög utsträckning kommer att sakna förmåga att betala sanktionsavgiften.

Sammanfattningsvis kan sanktionssystemet ha både positiva och negativa effekter. Det kan minska fusk, men också riskera att vissa avstår från stöd av rädsla för att göra fel. Balansen mellan kontroll och rättssäkerhet blir därför avgörande. Och även om en administrativ sanktion kan komma snabbare än en straffrättslig påföljd så är polisen den myndighet som har specialistkunskap när det gäller det brottsutredande förfarandet.

Förvaltningen föreslår att socialnämnden godkänner tjänsteutlåtandet som svar på kommunstyrelsens remiss av *Administrativa sanktioner i socialförsäkringen (Ds 2025:8)*.

Veronica Carstorp Wolgast
Socialdirektör
Socialförvaltningen

Lina Blombergsson
Avdelningschef
Socialförvaltningen

Bilaga

1. Remiss - Administrativa sanktioner i socialförsäkringen

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Veronica Carstorp Wolgast, Socialdirektör	2025-04-12
Lina Blombergsson, Avdelningschef	2025-04-12